

ratnog užasa mimo bilo kakvih etničkih ili religijskih opredjeljenja. Takva je, konačno, i ona opskurna scena ponoćne svađe braće nad grobom mrtve majke u romanu „Pjesme divljih ptica“, alegorijska groteska u kojoj Enes Karić ironizira naše današnje bosanske etnokonfesionalne naracije, opsjednute pravom na izvornu čistotu duhovnog naslijeđa koje bi kultom mrtvih trebalo da zasvjedoče ekskluzivno nasljedno pravo i etničku gruntovnu tapiju na bosansko tlo:

„Upokojenoj treba dići kamen od milike, urezati polumjesec s jedne i križ s druge strane. Ako već mora tako biti, neka joj križa s unutarnje strane. Prijedlog bijaše prihvaćen, ali zakratko. Ivaniš i Milobrad pobiše se oko križa i oko toga kako ga urezati, zapadno ili istočno, a Zaim, Velija i Zahir počupahu se za brade oko važnog pitanja: na koju stranu okrenuti vršice polumjeseca? Dvojica su htjela da oštre strane mladača idu prema Zapadu i Rimu (pravce koje će naša vjera uskoro obasjati svjetlošću), a jedan je tražio da mladačkov polukrug mora ukazivati jugo-istok i pravac naše drage ali daleke Arabije, pradomovine naše duše.“

Na taj način se, dakle, romani Enesa Karića uključuju u onaj estetski niz bošnjačke, a time i bosanskohercegovačke književnosti, što ga šezdesetih godina prošlog vijeka začinju Meša Selimović, Mak Dizdar i Derviš Sušić, a nastavljaju Nedžad Ibrišimović i Alija Isaković, Abdulah Sidran i Irfan Horozović, Dževad Karahasan i Zilhad Ključanin, u čijim se djelima, između ostaloga, raskriva i intimna drama traganja i lutanja za izvjesnijim oblicima i personalnog identiteta i kolektivne sudbine, ovdje, na bosanskom topraku, ali i diljem svijeta kud nas je surova historijska i savremena sudbina rasijala. Komplementaran toj društvenoj i historijskoj zbilji, valja odmah naglasiti, svijet Karićevih romana ne ispisuje ideološki zaposjednuta svijest koja apologetski posvećuje neku navodno homogenu sastojinu nacionalnog identiteta, nadređenu i obavezujuću svakoj individualnoj gesti, misli i sudbini. Ni Skender Humo iz romana „Pjesme divljih ptica“, ni Sadik Dobrača iz „Jevrejskog groblja“ i romana „Slučajno čovjek“, baš kao ni filozof Hasan, hodža Gušić ili efendija Mujki, i niz ostalih likova iz Karićevih romana ne pristaju na aksiomatsku autoritarnost neprikosnovenih učenja ni o Bogu,

ni o čovjeku, Svetom tekstu ili tekstu Svijeta. Uvjereni da je svakom biću namijenjeno da sobom i u sebi traži i iskusi, prepozna i otkrije, i time zasvjedoči Istinu, svi oni znaju ili osjećaju da čovjek, doista, *gleda u osvjetljeno, ne u Svjetlost*.

Uz ovu luminoznu metaforu Enesa Karića prisjetimo se njena intertekstualnog izvora u Rumijevom stihu „Čovjek je svjetiljka koja obasjava sebe“ i u tim je iskazima sabran i najdublji moralni i spoznajni, intelektualni i emocionalni smisao razumijevanja svijeta, života, Boga, onako kako ga osjećaju i Skender Humo i Sadik Dobrača, efendija Gušić i polihistorik Mujki, ta draga pričalica koja i moralnom čistotom bića i nepotkupljivošću intelektualnog stava u romanesknom svijetu Enesa Karića postaje neka vrsta autorovog zastupnika i rezonera.

„Uvijek ima jedna tiha, pojedinačna realizacija vjere u Boga, u svakome od nas“ – zapisao je u jednom, koliko se sjećam intervjuu, Enes Karić, a to je i emocionalna i spoznajna pozicija njegovih likova. Pripovijest Skendera Hume i, posebno, Sadika Dobrača u tom smislu razumijevamo kao povijest duše koja kroz tmače i tmuše egzistencijalnih mučnina, iskustava i iskušenja traga za tom unutarnjom svjetiljkom i svjetlošću, intimnim identitetom i spoznajom Boga, oslobođenom od nasiljem zgotovljenih istina i surove institucionalno instrumentalizirane vjere svedene na merkantilna pozorišna uprizorenja, što ih simbolički ilustrira scena sa čečenskim golubovima i mandejskim sokolovima u romanu „Slučajno čovjek“.

Enes DURAKOVIĆ

UNIŠTAVANJE KULTURNO- HISTORIJSKOG NASLIJEĐA U SARAJEVU 1992-1995

Nihad Halilbegović; *Uništavanje kulturno-historijskog naslijeđa u Sarajevu 1992-1995. godine, spašavanje Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u ratnim uvjetima*, BZK „Preporod“, Sarajevo, 2013.

Knjiga autora Nihada Halilbegovića sadrži 163 kompjuterski pisane stranice, praćena brojnim ilustracijama, raspoređena u 14 poglavlja: Riječ čitaocu; Sarajevo-živi muzej; Mržnjom su ubijali Sarajevo; Sarajevo-ranjeni ali ponosni grad; Mikrofilmovanje dokumentacije objekata od historijskog značaja za grad Sarajevo i BiH (oktobar 1991. godine); Povod za posjetu Zemaljskom muzeju u Sarajevu (1994. godine); Posjeta Zemaljskom muzeju u Sarajevu 20. 11. 1994. godine; Zemaljski muzej BiH-nastanak, pokušaj srpskih jedinica da ga unište 1992-1995. godine, i dobročinstvo Prvog štaba patriotske lige u R BiH u njegovoj zaštiti (1994-1995); Odjeljenje za arheologiju; Odjeljenje za etnologiju; Odjeljenje za prirodne nauke; Botanički vrt i Staklenik; Biblioteka, Svršetak.

Naredna poglavlja potvrđuju šta je bio predmet i cilj pisanja autora Nihada Halilbegovića. Neophodno je naglasiti da se radi o izuzetno vrijednoj i zanimljivoj knjizi za kulturnu historiju Bosne i Hercegovine. Opisano je ukupno stanje Zemaljskog muzeja tokom agresije na grad Sarajevo (1992-1995. godine) i Republiku Bosnu i Hercegovinu i sve ono što se dešavalo s ovom našom najvažnijom kulturno-naučnom institucijom tokom agresije.

Austrijska carska vlada je još prije 100 godina u Sarajevu izgradila namjensku zgradu, kompleks koji se sastoji od četiri ogromne zgrade ukupne površine preko 5.000 kvadratnih metara s botaničkom baštom površine 5.033 kvadratna metra. Izgrađen u neoklasičnom stilu, do danas je ostao najprezentativnija i najljepša muzejska zgrada u Evropi, a time i u svijetu. Austrija je to izgradila u onovremenskoj

okupiranoj BiH. Izdvojila je 1.574.915 ondašnjih zlatnih kruna, koliko je stajala izgradnja i oprema, što bi danas iznosilo nekoliko stotina miliona KM. Dovoljno je naglasiti da je Zemaljski muzej održavao saradnju sa preko šest stotina muzeja u svijetu.

U to vrijeme svijet je saznao i za Sarajevsku Hagadu, što je dodatno uzdiglo ugled Zemaljskog muzeja i Sarajeva. Zemaljski muzej je zatvoren, nažalost propada, našim političarima ništa ne znači da je riječ o ustanovi staroj 125 godina, da je od daleke 1889. redovno izlazio njegov časopis „Glasnik“, i Muzej je preživio dva svjetska rata, a onda i agresiju (1992-1995), da bi sedamnaest godina kasnije u miru stavljen ključ u njegovu bravu.

U knjizi se detaljno opisuje što je sve Prvi štab Patriotske lige u RBiH s Nihadom Halilbegovićem poduzimao da zaštiti blago Muzeja: Kovčezi sa posmrtnim ostacima članova bosanske dinastije Kotromanića; Sarajevska Hagada; Povelje naših kraljeva; mnogobrojni eksponati i predmeti sa Arheologije i Etnologije; Odjeljenja za prirodne nauke; Botanički vrt; Stečke, najstariju naučnu biblioteku u Bosni i Hercegovini sa bogatim knjižnim fondom. Autor Nihad Halilbegović je knjigu obogatio dokumentima iz svoje privatne arhive: Zastava iz ustanka Ali-paše Rizvanbegovića; Zastava Džematska-Foča, pripadala je nekom Janičarskom odred u Foči i mnogobrojni drugi izvori.

Knjiga je metodološki pisana sa svom potrebnom naučnom aparaturom, s brojnim foto-snimcima eksponata i faksimilima dokumenata koji se odnose na korespondenciju i na ukupan rad koji se odvijao na zaštiti kulturno-umjetničkog i historijskog blaga Zemaljskog muzeja. Obavljeno je foto i video snimanje najvažnijih eksponata i dokumentacije, zatim interijera u Odjeljenju za etnologiju i drugo.

Autor Nihad Halilbegović je napisao djelo neprocjenjive vrijednosti, gdje izdvaja posebno poglavlje: Mikrofilmovanje dokumentacije objekata od historijskog značaja za grad Sarajevo i državu BiH (oktobar 1991. godine) str. 39-47. Knjiga za buduće generacije će predstavljati nezaobilazan izvor saznanja iz historijata Zemaljskog muzeja tokom srpske agresije (1992-1995 godine). Međutim, primarna vrijednost ove knjige je ta što je opisano kako se u teškim ratnim uvjetima

špašavalo kulturno-umjetničko blago u opkoljenom Sarajevu. Uvjeren sam da će ovo djelo naići na veliki interes kako domaće tako i strane kulturne javnosti, a posebno u muzeološkim krugovima. Drugim riječima, ovo djelo će biti od velike koristi svim muzejskim radnicima. Koristit će i kao udžbenik za studij iz Muzeologije i Zaštite spomenika. Ova knjiga je svjedok kulturocida, uništavanja kulturno-historijskog naljeđa u Sarajevu tokom srpske agresije (1992-1995), i Zemaljskog muzeja, simbolom kontinuiteta bosanskohercegovačke državnosti od Kotromanića do Pokreta za autonomiju 1831. godine, koja je nastavljena 1992. godine. Knjiga je svakako svjedok istine i genocida za haške optuženike za ratne zločine u Sarajevu i RBiH (1992-1995). Recenzent knjige je prof.dr. Enver Imamović, ratni direktor Zemaljskog muzeja, a izdavač BZK „Preporod“.

Prema nepotpunim podacima, do kraja agresije na Zemaljski muzej je ispaljeno oko 1.000 minobacačkih granata različitih kalibara, od toga preko 100 granata je palo na krovove zgrade Muzeja i drugo. Svi objekti Zemaljskog muzeja su pretrpjeli velike štete. Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine osnovan davne 1888. godine, nažalost je zatvoren 04. oktobra 2012. godine. Muzej, biser svjetske baštine, je odbranjen i sačuvan u vrijeme agresije, a u miru ovaj dragulj kulture zatvoren, završava knjigu autor Nihad Halilbegović. Na kraju, mogu svesrdno preporučiti knjigu Nihada Halilbegovića za čitaoce s uvjerenjem da se radi o izuzetno vrijednom i korisnom djelu iz kulturne historije Sarajeva i države Bosne i Hercegovine.

Smajo HALILOVIĆ

ISLAM U OTKRIĆU KRŠĆANSKE EVROPE

Adnan Silajdžić, *Islam u otkriću kršćanske Evrope; povijest međureligijskog dijaloga*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2003.

Dr. Adnan Silajdžić, redovni je profesor na Fakultetu islamskih nauka, gdje već dugi niz godina radi na predmetima *Akaid* i *Usporedne religije*. Pored toga, Silajdžić je i više nego plodan pisac i prevoditelj, što svjedoče njegove brojne autorske knjige i tekstovi. Djelo koje ovdje prikazujemo je višestruko izazovno i vrijedno posebne pažnje, jer je plod dugogodišnjeg istraživačkog rada.

Islam u otkriću kršćanske Evrope; povijest međureligijskog dijaloga, djelo je koje nudi mnogostruk značaj našem intelektualnom miljeu, ali i mnogo šire, s obzirom da pruža uvid u kulturno-znanstvenu literaturu o islamu napisanu perom kršćanskih autora kroz jedan historijski kontinuitet.

Knjiga je funkcionalno podijeljena u šest poglavlja, koja se, dalje, granaju u tematska potpoglavlja. Koncipirana je na ovakav način radi lakšeg proučavanja i razumijevanja materije.

U *Uvodu*, autor izlaže sadržaj i koncept knjige, navodi činjenice i predstavnike svake epohe, te čitateljstvu nudi kratak uvid u sadržaj naslovljenih cjelina.

Prvo poglavlje nosi naziv *Kraći presjek ranokršćanskog mišljenja o islamu*, koje je posvećeno mišljenju ranog istočnog bogoslovlja, s obzirom da su prvi muslimansko-kršćanski susreti bili na Orijentu. Istočni bogoslovi su vrlo rano pokazali interes za izučavanje islama, čime su nastojali da dokažu superiornost vlastite religije. Koristeći grčki filozofski instrumentarij komparirali su vlastite dogme sa temeljnim učenjima islama, uz izvrsno poznavanje arapskog jezika.

U drugom poglavlju, *Muslimansko-kršćanski susreti na latinskome zapadu*, autor razmatra percepciju islama na Zapadu, proučavajući tamošnju literaturu i sisteme mišljenja, te predstavljajući povijesne likove koji su svojim perom pisali o islamu. Iščitanjem tekstova srednjovjekovnih kršćanskih autora, otkrivamo jednu pogrdnu, iskrivljenu